

СИНОПСЬКА АМФОРА

*Я постою над краєм бездны,
И вдруг пойму, сломаясь в тоске,
Что все на свете – только песня
На украинском языке.*

Леонид Киселев

У повітрі вже другий день панувала осінь. Хоч тут, у приморському місті, був саме пік сезону і відпочивальники все їхали і їхали... Та все ж народжений довколишнім степом запах висушеної трави щоранку нагадував мешканцям про близький кінець літа.

Олені було ще сумніше, бо закінчувався археологічний сезон і експедиція за два тижні мала повернутися в Сімферополь. А потім довге очікування наступного сезону...

Рана від укусу змії вже не боліла, але треба було закінчити курс лікування. Біля її ліжка на штативі висіла крапельниця, а молоденький лікар коліщатком регулював швидкість крапель.

Зараз вона дивилася на свого рятувника зовсім інакше, ніж спочатку, коли студент-медик із Києва долучився до експедиції. Микола, так звали студента, з усіма був привітний і чемний. Допомагав на розкопі, не уникав жодної фізичної праці. Він і з лопатою, він і з віником, і з

ношами, відрами... він і на нічній варті. А вартувати треба було! Минулого сезону якась проява поцупила різьблений кам'яний фриз – неабияку знахідку античного періоду: із метр довжину, та й вагою, мабуть, з півцентнера. Машиною вночі підкотили, як табір спав, і ходу. А ще жолоб із точила кам'яний винесли, теж чималий – мабуть, на приватну виноробню.

Коли Микола заступав на чергування, озброєний ліхтарем і свистком, то завжди підходив до Оленчиного намету із пропозицією показати зоряне небо. «Та я їх уже відела, ваші звьозди!», – роздратовано кидала дівчина. Але парубок умів умовляти. Зорі ж любив – страх! («Вам, Ніколай, астрономом надо било бить, а не врачом». – «Е, людина – то ж другий всесвіт!»).

Тоді її щось відштовхувало від майбутнього лікаря. Високий, стрункий, в окулярах на гоголівському носі, чи то русявий, чи рудий, але симпатичний. На сонці його біла шкіра вмить обгорала. Інші хлопці й дівчата хизувалися засмагою, а Микола ввечері біля вогнища – мов печений рак. Розмовляв він з усіма українською мовою, наче був не з Києва, а десь зі Львова. До того ж керівник експедиції – московський професор Петро Мусійович Хомут, спілкуючись із хлопцем, теж переходив на українську! Це Олена найбільш драгувало...

Тепер у парубкові їй було все миле, рятівне, надійне...

– «Зорі мерехтять»... Как красіво сказано, – пригадуючи щось, прошепотіла хвора. – Скажі мені єщю что-то.

– ...і на твоєму обличчі зблиски, неначе вогники у піддувалі, – зімпровізував Микола.

– «Зблиски» – ето бризгі? Ілі бльосткі, как на йолке?

– Ні, зблиски – це спалахи, розумієш?

– Єщю одно незнакомое, но очень красівое слово. А как, всьо же по руські будут еті «зблиски» і «спалахи»?

– Отблескі, вспішкі – тепер розумієш?

– Тепер розумієш, – хвора посміхнулась.

Олена не зводила очей із юнака, який саме зараз, прихилившись до її руки, вимірював пульс...

Отой спекотний серпневий день став визначним для цілого табору археологів. Він приніс науці неабиякий експонат. У майже неушкодженому вигляді дослідники знайшли синопську амфору, та ще й із написом! По колу найширшої частини було видряпано: «Майдат, син Тиса з Синопа до жінки на ймення Да з обіцянкою повернутися». На ручці амфори збереглося і клеймо майстра на ймення Єпифан. За роки розкопок на цьому місці було знайдено

багато ручок амфор та іншого посуду. Але завдяки саме цій знахідці всі дізналися, що гончар Єпифан колись мешкав саме в Синопі. А Синоп завзято торгував із Кіркенітидою, Калос Лименом та іншими грецькими поселеннями західної Тавриди, бо ж черепків із його клеймом було знайдено чимало саме тут.

Античний артефакт знайшли Микола й Олена. Там, де ніхто не сподівався! За валом городища, де починався некрополь пізньоскіфського періоду, на глибині близько одного метра Олена нашттовхнула лопатою на кам'яну плиту. Микола допоміг їй розчистити й виважити знахідку ломом, і тоді вони побачили диво. Коли річ була звільнена від ґрунту і відмита, Петро Мусійович ретельно оглянув її і оголосив: сосуд датується III–II ст. до н. е. Амфору урочисто поклали на ковдрі серед табору.

Сонце вже вмочило свій край в солоні води крайнеба, готуючись до відпочинку. Швидко пірнаючи все глибше, воно залишало на згадку про згасаючий день рожевий серпанок на обрії і прекрасну синопську амфору... Саме навколо неї і зібралися юні археологи на чолі з паном професором. Вогнище зблискувало на щасливих молодих обличчях, шипів казан із юшкою, і сама фортуна, здавалося, наче засмагла дівчина, спочивала на вовняній ковдрі.

Петро Мусійович підніс дві скляні піали з вином Олені та Миколі. Собі ж налив у подряпаний алюмінієвий кухлик.

– Хочу підняти наші кратєри (давньогрецький сосуд. – *Авт.*) за той поступ науки, який забезпечуєте ви, молоді археологи! Молодість не завжди приносить гідні плоди. Але це не про вас, мої друзі! Сьогодні насправді щасливий день, бо знахідка такої краси, збереженості, та ще й з автографом – перша на всьому західному узбережжі Криму! Тож вип'ємо за молодих... – тут шеф зробив велику паузу, добираючи гарне словце.

– За молодих на весіллі п'ють, Петре Мусійовичу, – знайшовся скорий на жарт Микола. Табір вибухнув щирим реготом.

– Можливо, ми ще за це вип'ємо. Пізніше, – інтригою відповів на жарт професор. Олена зашарілася, але ніхто не помітив цього при світлі вогню.

– Ким би ви в житті не працювали, – продовжував керівник експедиції, – якими шляхами не йшли б, нехай удача крокує поруч. У вас є інтуїція, передчуття... Ви можете помічати те, чого не бачать інші. Тож нових відкриттів вам, дорогі Миколо й Олено! Вип'ємо за молодих учених!

Звичайно, це не був дзвін кришталевих бокалів, але такий добрий і по-домашньому те-

плий стукіт череп'яних, скляних і алюмінієвих посудин додав до трапези справжньої дружньої атмосфери. Професор потиснув руки тріумфаторам дня (й цілого сезону!) та поквапився обережно евакуювати закушкану в ковдру, як немовля, амфору до намету зі знахідками.

Молодість – це свобода! Кухар Ованес розливав юшку з камбали в миски, і вже за мить навкруги було чути сьорбання голодних студентів. Лунали тости. Одні спорожняли миски і просили добавки, інші вже сміялися до сліз, хтось декламував Гомера, Ніна з Феодосії голосно запевняла, що знайде фігуру Геракла, бо мамі, бач, наснилося, як дочка відкопала статую цього героя. Петро з Підмосков'я запевняв, що це до шлюбу, і пропонував себе замість Геракла. Ованес відштовхнув Петра і, напружуючи м'язи та стискаючи кулаки, на східний манер співав: «Вах, пачему я не Геракл?»...

Невдовзі до гурту повернувся професор, а Микола заспівав. Берегом полилася українська мелодія:

Ой та-ам на горі, ой та-ам на кру-у-тій,
ой та-ам си-и-ді-ла-а пара го-о-лубів...

Хлопець виводив гарним тенором, таким чистим, як справжнє кохання; далі пісня міцніла, підсилювалася, бо знайшла собі басове підґрунтя – то вступив Петро Мусійович. Вони співали відчайдушно, на повен голос, передаючи всі нюанси трагедії пташиної любові.

– Ета пісня із мультіка про пса! Узналі, узналі! – закричали студенти, коли стихли звуки.

– Друзья моі! – підняв руку керівник. – Возможно она действительно із мультіка, но, по суті, обратіте вніманіє, что пісня – такой же археологіческой матеріал, как і всьо, что ми находім здесь на раскопках. Єсть люди, которіє изучают історію музики. Оні, так же, как і ми, раскапивают среди этнографического матеріала остаткі древней певческой традиції. Однако єсть народ, котрій жіть не может без песни! Зачастую і самі песни становятся ілюстраціями к історії. Песні і стени городов вечни, пока народ с німі і в ніх. І, наоборот, пока звучіт украинская пісня – жив і великій народ! Горе тому народу, чья музыка хранітся в записях на полках музеєв.

Після цієї короткої, але глибокої репліки хлопці й дівчата забажали, щоб Микола ще щось заспівав.

– Гаразд! – погодився, – тільки тепер усі разом – приспів, домовилися? Радісно загомоніли.

Микола виструнчився, вперся правою рукою в бік, наче взявся за шаблюку, і...

Ге-ей там, де чорні води,
сів на коня козак молодий,
плаче молода дівчина –

іде ко-озак з У-кра-їни...

– А тепер разом! – парубок зробив диригентський помах рукою.

Гей! Гей! Гей, соколи,
оминайте гори, ліси, доли.
Дзвін! Дзвін! Дзвін-дзвіночки,
степовий жайво-ро-но-чку...

Три десятки голосів умить підхопили мелодію. І полилася українська пісня, відлунюючи в сивих руїнах, полетіла берегом і далі на крилах чайок понад теплим, ласкавим морем. Приспів треба було повторювати двічі. Вже після другого куплету рефрен звучав ідеально. Пісня була динамічна, жвава, енергійна. Та й хор виявився завзятим. Найбільш емоційним був Ованес Мкрчан: схопивши за талію донецьку красуню Риту, яка була на півголови вищою від нього, повів її в танок навколо багаття в ритмі польки. На словах «гей, гей» він спочатку перекинув її стан, а потім міцно затис в обіймах і почав відривати від землі. Рита верещала, закидаючи ноги, Ованес ревів бугаєм на одній ноті, мов вірменський дудук, хтось лупив каменюкою об спорожній казан. І не було жодного, хто б не співав!..

Потім бурхливо аплодували, сміялися, жартували, виголошували промови. Пили за батьків, за друзів, за вчителів. Згадали і Шлімана, який розкопав Трою... Не те, щоб пили, а більше підносили келихи. Бо ж завтра знову працювати. Після тосту за Єпифана потрошку стали розходитися. Проте ще довго в ту ніч палав вогонь на березі моря, народжуючи нові й нові симпатії в юних серцях.

Микола проводжав Олену до намету, переповідаючи легенди зоряного неба. Дівчина була в полоні цікавих історій і стародавніх подій, що застигли, мов казка, на нічному зводі. Микола ж розказував і розказував, бо з дитинства навчився читати цю зоряну книгу вічності й закохався в неї назавжди.

– Удивітельно: і в землі, і в небесах одна і та же античність... – зауважила дівчина.

– Так... І в небесах теж треба комусь копати, – посміхнувся Микола, підтримуючи за лікоть супутницю, адже вони саме піднімалися до руїн. Білі вапняні сходи починалися від самої води, бо з часом море підступило до стародавньої споруди аж на двісті метрів. Тому з боку здавалося, наче з темних хвиль вийшли легендарні діти Нептуна і покрокували до свого палацу.

Після такого щасливого дня настроїв був пречудовий. Парочка обрала найкоротшу путь, що вела через стародавню господу. Від неї залишилися, власне, самі мури, а за дах слугував

небосхил. В одній із колишніх кімнат вони зупинилися і, притулившись спинами до стіни, мов із dna колодязя, милувалися зоряним намистом.

– «Открилась бездна, звезд полна, звездам числа нет, бездне dna», вот только не помню, кто сказал...

– Ломоносов, – знайшовся парубок.

– Какой ти умний! – їхні очі зустрілися.

– Николай, ти мне обещал про Персея и Андромеду рассказать. Вот он і у нас прямо над головой, чуть ниже Кассіопеі.

– Згодом... Зараз ти дивишся на мене, а за мною є сузір'я, яких ти ще не знаєш. А вони зараз утечуть за обрій. Це Змієносець і Змія.

Через прохід, де колись височіла арка, виднівся небокрай, хоч і розрізнити, де небо, а де вода, було неможливо. Олена мружилася, бо зірочки на Заході були дрібні, як маковиння.

– Ти хочеш, чтобы я смотрела на тебя ілі на ету Змею? – прошепотіла юнка. Подих дівчини був так близько, волосся пахло морем і тисячолітнім каменем, який вони підпирали, а очі зоріли від небесних світил. Мурами навколо, мов у кіно, пропливали, відбиваючись від неба, давньогрецькі герої та міфічні персонажі... Микола взяв Олену за руку і, не знайшовши відповіді, надумав поцілувати. Але раптом дівчина скрикнула й відсахнулася від стіни. Засичало між камінням... Микола теж відскочив.

– Змея, Коля! Она меня укусила! Больно!

– Тікаймо мерщій! – парубок обійняв дівчину за плечі й потяг із городища. Спустившись із тераси, вони дісталися до наметів.

До приїзду швидкої майбутній лікар, знайшовши ранку вище лівого ліктя, надрізав її, обробив спиртом і відсмоктав отруту, спльовуючи на землю. Олена стогнала, але терпіла. Він світив їй в очі ліхтариком, перевіряючи зіничні рефлекси, слухав серце, поїв із горнятка водою. Петро Мусійович не заважав, але все телефонував і телефонував, турбуючись, щоб якнайшвидше госпіталізувати Олену. Швидка приїхала, коли дівчину вже лихоманило. Микола забажав супроводжувати хвору.

Розпечене світило хилилося на захід, як завжди, поспішаючи назустріч чорноморським хвилям із надією на щоденну водну процедуру. Його промені летіли так низько, що часом чіплялися за солоні гребені. Тоді до берега доносилися звуки, наче хтось сьорбає з великої дерев'яної ложки. Можливо, то якась здорова рибина надувала бульки, вештаючись поверхнею вод, а може, дельфіни, басуючи, мов коні, хлюпали, гралися й народжували ті дивні звуки...

Табір археологів згортав свою роботу, пакуючи знахідки в дерев'яні ящики, прибираючи

інвентар. Завтра прикотить бусик і забере все знайдене до Сімферопольського музею. А учасники експедиції попрощаються на вокзалі та й роз'їдуться до наступного літа...

Руїнами проходжував Петро Мусійович, ретельно фіксує на фото стан пам'ятки. Він був зосереджений і задумливий. Розставання з цими стінами було для нього, як розставанням із коханою для солдата. Дочекається чи ні? Що буде з городищем за рік? Чи не позбиткуються з нього чорні археологи або вандалі?

Микола лежав на піску в позі спочиваючого Геракла. Спершись на лікоть, він дивився на зазмаглу дівочу постать, що затуляла йому сонце. Олена стояла при самій воді, спиною до хлопця, стуливши стрункі ноги від самих п'ят. Руками вона виважувала розкішні мокрі коси, притискаючи їх до потилиці. Рожеві руна хмаринок на заході кублилися, утворюючи ніжне мереживо на рівні стегон Олени. Воно переходило в такий самий рожевий купальник, і Миколі здавалося, що небесні банти закорсетили молоде тіло. Красуня щойно вийшла з моря, і солоні краплі стікали з її волосся гнучкою шиєю на покаті вузькі плечі. Заломлюючись у цих краплях, проміння спалахувало, розсипалося іскрами й тужавіло в очах спостережливих представників чоловічої статі.

Милується Микола: яка ж вона ставна й доладна! Сама гармонія! А формою і кольором, їй Богу, нагадує грецьку амфору: такий же конус унизу, широкі стегна, шия, ручки...

– Коля, а как, думаєшь, сложились судьба Майдата і женщины по імені Да? – не повертаючи голови, запитала дівчина.

– ...Думаю, вона дала йому гарбуза, – намагаючись бути серйозним, відповів Микола.

Дівчина засміялася й після паузи, дивлячись у небо, продовжила:

– Коля, а ти часто получал гарбузи?

– Ні, Олено, я тільки думаю свататись...

Антична амфора оглянулася упівоберта, і її силует став іще привабливішим. Широко розплющені очі дивилися на Миколу.

– Как интересно! А можно поподробней?

Микола підвівся і підійшов упритул до Олени.

– Бачиш, Олено, якось я хотів змію на небі показати, а її земна родичка взяла і вкусила тебе... Тепер хвилююсь, щоб знову не трапилася халепа...

– А ти не бійся... Я не вкушу, – виразною українською відповіла Олена й нагородила парубка щирою посмішкою...

Хвилі котилися берегом, як і дві тисячі років тому...